

УДК 336.43

О.С. ВАВРИЧУК

Тернопільський національний економічний університет

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Проаналізовано сучасний стан житлово-комунального господарства України, обґрунтовано теоретичні засади становлення державно-приватного партнерства як механізму фінансування житлово-комунального господарства, запропоновано шляхи його реалізації та розвитку в Україні з урахуванням зарубіжної практики.

Проанализировано современное состояние жилищно-коммунального хозяйства Украины, обоснованы теоретические основы становления государственно-частного партнерства как механизма финансирования жилищно-коммунального хозяйства, предложены пути его реализации и развития в Украине с учетом зарубежной практики.

The article analyzes the current state of the Ukrainian housing and utilities, justifies theoretical principles of becoming public-private partnership as financing mechanism of housing and utilities. Taking into account foreign practice, the ways of realization and development of the process in Ukraine are offered.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, механізм фінансування, державно-приватне партнерство, інвестиційна програма (проект), ризик.

Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) України залишається сьогодні у край незадовільному стані. На 1 січня 2010 р. дебіторська та кредиторська заборгованість галузі становила відповідно 11,1 млрд. та 11,4 млрд. грн. Збитки підприємств за підсумками роботи у 2009 р. склали 1,9 млрд. грн. [1].

Основні фонди підприємств ЖКГ характеризуються високим рівнем морального і фізичного зносу. Якість житлово-комунальних послуг, що надаються населенню та господарюючим суб'єктам незадовільна, а на проведення інвестиційних програм не вистачає бюджетних коштів.

Таким чином, ця соціально значима ланка економіки потребує негайного реформування. І, насамперед, розроблення та впровадження ефективних механізмів фінансування галузі. У багатьох країнах світу таким механізмом є державно-приватне партнерство.

Питання фінансування ЖКГ висвітлено у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів. Серед них: О.Беляєв, П.Буряк, І.Васильйова, М.Забаштанський, В.Кравченко, В.Ніколаєв [2-7] та ін. Проблемі становлення і розвитку державно-приватного партнерства присвячено праці Д.М.Амунца, С.А.Безгодова, В.Г.Варнавського, С.Д.Данасарової, С.Кашина, В.А.Михеева, О.М. Полякової [8-14] та ін. Проте в опублікованих роботах вітчизняних учених ще недостатньо

досліджені питання фінансування ЖКГ саме на базі механізмів державно-приватного партнерства.

В Україні практично відсутній досвід співпраці держави з приватним сектором у галузі ЖКГ. Дана сфера продовжує функціонувати на тих самих засадах, що і за радянських часів.

З огляду на це метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад становлення державно-приватного партнерства як механізму фінансування ЖКГ та шляхів його реалізації в Україні.

Система фінансування житлово-комунального господарства, яка існувала за часів СРСР в ринкових умовах господарювання є неприйнятною і неефективною, вона не може забезпечити ні інтереси держави, ні інтереси населення. Основними недоліками функціонування галузі були: високий ступінь монополізації ЖКГ; надання житлово-комунальних послуг за мінімальними тарифами, які не відшкодували їх вартості; велика кількість пільговиків в оплаті послуг; відсутність стимулів до покращення якості послуг; пряме бюджетне фінансування на основі залишкового принципу, яке не стимулювало населення до ефективного використання ресурсів, внаслідок відсутності залежності між особистою фінансовою участю у розвитку ЖКГ та обсягом і якістю отриманих послуг.

Як підтверджує зарубіжний досвід і, зокрема практика постсоціалістичних країн, дієвим механізмом фінансування ЖКГ є державно-приватне партнерство. Так, в Росії уже з 1990-х років діють проекти державно-приватного партнерства в сфері водопостачання і очистки стічних вод [12]. Проте особливої актуальності державно-приватне партнерство набуло в останні десять років, причиною цього стало ускладнення виконання державою соціально значимих функцій, з одного боку, та зацікавленість бізнесу в нових об'єктах для інвестування – з іншого [15].

На думку багатьох вчених, найбільш успішний досвід державно-приватного партнерства напрацьовано у Великобританії, де суть державно-приватного партнерства полягає в тому, що в рамках договорів про державно-приватне партнерство приватному сектору передаються функції фінансування (у сфері будівництва, реконструкції, експлуатації, управління і т.д.) об'єктів соціально-культурної і виробничої інфраструктури, які перебували в державній власності [8].

Оскільки на сучасному етапі держава неспроможна в повній мірі фінансувати більшість галузей національної економіки, можна зробити висновок, що подальший розвиток ЖКГ в Україні безпосередньо залежить від залучення до процесу фінансування недержавних організацій, здатних мобілізувати додаткові до бюджетних джерел фінансування

кошти. Тобто використання механізмів державно-приватного партнерства при фінансуванні ЖКГ.

Сьогодні в Україні є всі умови для реалізації державно-приватного партнерства у житлово-комунальному господарстві. Прийнято ряд нормативно-правових актів і програм, зокрема, Закони України «Про концесії» від 16 липня 1999 р. та «Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки» від 11 червня 2009 р., Концепція розвитку державно-приватного партнерства у житлово-комунальному господарстві від 16 вересня 2009 р., і нарешті, Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 р., який набирає чинності 30.10.2010 р. і усуває останні вагомні перепони на шляху до реалізації в Україні державно-приватного партнерства у сфері ЖКГ.

Таким чином, з боку держави зроблено перші кроки щодо створення нового, багаторівневого механізму фінансування житлово-комунального господарства, який передбачає залучення не лише коштів державного та місцевих бюджетів, а й коштів населення, юридичних осіб різних форм власності та господарювання.

На думку розробників останнього Закону, впровадження державно-приватного партнерства дає більш вагому віддачу для суспільства, завдяки зниженню державних витрат на реалізацію проектів, через підвищення рівня обслуговування, зниження ризиків [16].

Державно-приватне партнерство зводиться до того, що не держава приєднується до проектів бізнесу, а, навпаки, держава запрошує бізнес взяти участь у реалізації соціально значимих проектів. Державно-приватне партнерство застосовується у проектах, де ресурси приватного сектора використовуються для надання послуг, які традиційно надаються державою зокрема, житлово-комунальних послуг [12].

Держава та приватні інвестори об'єднують свої зусилля та фінансові ресурси для модернізації об'єктів житлово-комунального господарства і відновлення житлового фонду, розподіливши між собою не лише прибутки, які планується отримати від надання житлово-комунальних послуг, а і ризики, пов'язані з діяльністю у цій сфері [17]. Закон України «Про державно-приватне партнерство» [18] передбачає справедливий розподіл між державним та приватним партнерами ризиків, пов'язаних з виконанням договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства. Проте, зарубіжні експерти вважають, що на початковому етапі розвитку державно-приватного партнерства держава, щоб подолати страх та невпевненість приватних партнерів, може брати більшу частину ризиків на себе. Але з часом, з отримання необхідного досвіду, розподіл ризиків може ставати більш справедливим.

Інакше сама форма партнерства втратить усякий сенс [12].

Як свідчить практика Росії, бізнес з обережністю ставиться до участі в проектах державно-приватного партнерства через бюрократизацію процедур, потенційні партнери стверджують про високий ризик, пов'язаний з проектами державно-приватного партнерства через часову довготривалість таких проектів, яка складає 15-30 років, і можливо-го зниження їх урядової підтримки протягом цього терміну [19].

Бюджетний кодекс України [20] від 8.07.2010 р., який набирає чинності 1.01.2011 р. визначає термін «інвестиційна програма (проект)», наводить класифікацію кредитування бюджету, яка систематизує кредитування бюджету за типом позичальника та поділяє операції з кредитування на надання кредитів з бюджету і повернення кредитів до бюджету, а також передбачає державні гарантії для забезпечення повного або часткового виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України, які може надавати Кабінет Міністрів України у межах, визначених законом про Державний бюджет України та місцеві гарантії, які можуть надаватися за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної міської ради для забезпечення повного або часткового виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України, що належать до комунального сектору економіки, розташовані на відповідній території та здійснюють на цій території реалізацію інвестиційних програм (проектів), метою яких є розвиток комунальної інфраструктури або впровадження ресурсозберігаючих технологій, що знижує ризик фінансування проектів ЖКГ.

Основним джерелом засобів для реалізації фінансових проектів державно-приватного партнерства в Росії на сьогодні є створений у 2005 р. бюджетний Інвестиційний фонд. Державно-приватне партнерство реалізується за участю Банку розвитку, Російської венчурної компанії, інших державних корпорацій, в межах особливих економічних зон, а також із застосуванням договорів концесії [12].

Таким чином, для ефективного впровадження механізмів державно-приватного партнерства в Україні необхідно гармонізувати законодавчі акти, пов'язані з реалізацією проектів ЖКГ, в тому числі акти податкового, бюджетного та земельного законодавства, оновити законодавство про закупівлі та концесії; розробити єдині стандарти і моделі конкурсної документації для різних форм державно-приватного партнерства, забезпечити прозорість процесу.

На основі практики країн, де державно-приватне партнерство займає чільне місце при фінансуванні проектів у житлово-комунальному господарстві, в Україні потрібно створити ряд інституційних структур,

які б сприяли практиці поширення і використання передового досвіду державно-приватного партнерства у ЖКГ. Зокрема, слід створити єдиний державний орган з питань державно-приватного партнерства.

Впровадження механізмів державно-приватного партнерства для фінансування ЖКГ сприятиме адаптації господарства України до ринкових умов, залученню приватного сектора до ведення житлово-комунального господарства, реалізації інвестиційних проєктів щодо модернізації підприємств ЖКГ, підвищенню якості житлово-комунальних послуг і, як наслідок, покращенню суспільного добробуту країни.

1. Фінансово-економічні показники роботи підприємств житлово-комунального господарства станом на 1 січня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minjkg.gov.ua>.

2. Беляев А.Н. Совершенствование структуры управления городским жилищным хозяйством / А. Н. Беляев // Управление проектами и развитием производства. – 2000. – №2. – С.138.

3. Буряк П.Ю. Фінансове забезпечення розвитку підприємництва / П. Ю. Буряк. – Л.: Ін-т регіональних досліджень НАН України; Львів. держ. фінансово-економічний ін-т, 2005. – 248 с.

4. Васильева И.П. Особенности учета на предприятиях ЖКХ / И. П. Васильева. – Харьков: Центр «Консульт», 2005. – 112 с.

5. Забаштанський М.М. Джерела формування фінансових ресурсів підприємств комунального господарства / М. М. Забаштанський // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 6 (48). – С. 25–29.

6. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України / В. І. Кравченко – К.: Т-во Знання, КОО, 1999. – 487 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

7. Ніколаєв В.П. Змінення фінансового стану комунальної галузі [Текст] / В. П. Ніколаєв // Фінанси України. – 2003. – №6. – С.75-81.

8. Амуниц Д.М. Государственно-частное партнерство. Концессионная модель совместного участия государства и частного сектора в реализации финансово-экономических проектов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cultinfo.ru/cultura/2006-04/partnerstvo.htm#00>.

9. Безогодов С.А. Формирование экономических механизмов в системе государственно-частного партнерства: Автореф. дисс. ... канд. экон. наук: 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (макроекономика)». – СПб., 2007. – 22 с.

10. Варнавский В.Г. Партнерство государства и частного сектора. – М.: Наука, 2005. – 260 с.

11. Данасарова С.Д. Институт частно-государственного партнерства: становление и развитие в России: Автореф. дисс. ... канд. экон. наук: 08.00.01 / Восточно-Сибирский гос. технологич. ун-т. – Улан-Удэ, 2007. – 24 с.

12. Кашин Сергей. Не в дружбу, а в госслужбу // Секрет фирмы. – 2005. – №30(117). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=862040>

13. Михеев В.А. Государственно-частное партнерство в реализации приоритетных национальных проектов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.c-society.ru/wind.php?>.

14. Полякова О.М. Державно-приватне партнерство в Україні: проблеми становлення // Комунальне господарство міст: Науч.-техн. сб. Вып.87. – К.: Техніка, 2009. –

C.317-322.

15.Государственно-частное партнёрство [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org>

16.Туманова Т., Королевська Н. Ми маємо всі умови для реформи ЖКГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imk.ua/ua/news/info/138743/>

17.Про схвалення Концепції розвитку державно-приватного партнерства у житлово-комунальному господарстві: Розпорядження Кабінету Міністрів України (за станом на 16.09.2009 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1184-2009-%F0>.

18.Про державно-приватне партнерство: Закон України від 1.07.2010 р. // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 160. – Орієнтир. – № 34. – С.9-11.

19.Совфед инициирует разработку федерального закона о государственно-частном партнерстве [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.regnum.ru/news/991064.html>

20.Бюджетний кодекс України від 8.07.2010 р. // Урядовий кур'єр. – 2010. – №151. – С.9-24.

Отримано 12.10.2010

УДК 351.824

О.Б. БАБАЄВСЬКА, В.В. ВЕЛИЧКО, канд.екон.наук
Харківська національна академія міського господарства

СУЧАСНІ ЗАХОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Розглянуто загальні проблеми підприємств житлово-комунального комплексу, а також основні причини їх виникнення. Основна увага приділена проблемі фінансового забезпечення підприємств житлово-комунального господарства (ЖКГ). Зокрема були розглянуті галузеві особливості формування фінансових ресурсів на підприємствах і виявлено, що існуючі джерела фінансування є недостатніми для забезпечення нормального функціонування житлово-комунальної сфери. Для вирішення цієї проблеми були запропоновані заходи щодо зниження високого рівня дебіторської заборгованості, що дозволить підприємствам покращити свій фінансовий стан, а також розглянута можливість залучення додаткових джерел фінансування за умови створення державою привабливих умов для інвестування в галузь ЖКГ.

Рассмотрены общие проблемы предприятий жилищно-коммунального комплекса, а также основные причины их возникновения. Основное внимание уделено проблеме финансового обеспечения предприятий жилищно-коммунального хозяйства (ЖКХ). В частности были рассмотрены отраслевые особенности формирования финансовых ресурсов на предприятиях и выявлено, что существующие источники финансирования являются недостаточными для обеспечения нормального функционирования жилищно-коммунальной сферы. Для решения этой проблемы были предложены меры по снижению высокого уровня дебиторской задолженности, что позволит предприятиям улучшить свое финансовое состояние, а также рассмотрена возможность привлечения дополнительных источников финансирования при условии создания государством привлекательных условий для инвестирования в отрасль ЖКХ.

This article reviews general problems of housing and communal services enterprises and main reasons of its origination. Principal attention is focused on the problem of financial provi-